**PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA**

**EU:N VAALISÄÄDÖKSEN UUDISTAMINEN; EDUSTAJIEN VALITSEMINEN EUROOPAN PARLAMENTTIIN YLEISILLÄ, VÄLITTÖMILLÄ VAALEILLA**

VUONNA 1976 ANNETUN EU:N VAALISÄÄDÖKSEN MUUTTAMISTA KOSKEVA EP:N PÄÄTÖSLAUSELMA

Asiantuntijalausunto

Teija Tiilikainen, Ulkopoliittinen instituutti

1. Yleistä

   Euroopan parlamentti on EU:n ainoa suorilla vaaleilla valittava toimielin. Suorien vaalien perustamisesta lähtien unionin vaalilainsäädäntöä on pyritty kehittämään siten, että jäsenmaissa tapahtuvien EP-vaalien järjestäminen kohtelisi kansalaisia mahdollisimman yhdenvertaisesti EU-tasolla. Mahdollisimman yhdenmukainen vaalijärjestelmä on tästä näkökulmasta hyvin perusteltu ja unionin vaalilainsäädäntö on myös kehittynyt asteittain tähän suuntaan.

   Toinen EP-vaalien toteuttamiseen liittyvä keskeinen tavoite on EP-vaalien järjestäminen siten, että niihin liittyvät edustuksellisuuden vaatimukset toteutuvat mahdollisimman hyvin. Tämä asettaa vaatimuksia vaalien ehdokasasetteluun, vaalikampanjointiin sekä ehdokkaiden sekä heidän poliittisten taustayhteisöjensä tavoitteenasettelun näkyvyyteen liittyen. Tutkimuskirjallisuudessa EP-vaaleja on pitkään luonnehdittu ’toisen asteen vaaleiksi’ juuri sillä perusteella, että EP-vaalien toteutus jäsenvaltioissa jättää huomattavasti toivomisen varaa kaikissa mainituissa suhteissa. Vaalien keskeiset poliittiset kysymykset heijastelevat kansallisia ja jopa paikallisia poliittisia agendoja pikemmin kuin EU:n yhteistä agendaa. Äänestyskäyttäytymiseen liittyvä tutkimus osoittaa, että myös kansalaiset tekevät äänestyspäätöksensä erilaisen logiikan pohjalta kuin valtiollisissa vaaleissa. Tämä ei pidemmällä tähtäimellä ole hyvä asia EP:n keskeiseksi tavoitteeksi asetetun unionin demokraattisen legitimiteetin turvaamisen kannalta.

   Sekä kansalaisten yhdenvertaisuuden heikko toteutuminen EU-tason äänestäjinä ja vaalien säilyminen ’toisen asteen vaaleina’ siihen liittyvine problematiikkoineen on huonosti yhteensopiva Euroopan parlamentin vallan kehityksen kanssa. EP:n valta unionin lainsäätäjänä ja budjettivallan käyttäjänä on kasvanut aivan uusiin mittasuhteisiin viimeisten kymmenen vuoden aikana. Valta käsittää tätä nykyä myös merkittäviä tehtäviä unionin ulkosuhteiden

alalla, kuten oikeuden hyväksyä EU:n tekemät kauppasopimukset. EU:n ja sen suorilla vaaleilla valitun parlamentin vallan kasvaessa on myös huolehdittava siitä, että parlamentin vaalitapa täyttää unionitason kansanedustuselimelle asetettavat vaatimukset.

2. EP-vaalilainsäädännön kehittäminen

EP:n vaalilainsäädännön kehittämisessä on jouduttu tasapainoilemaan yllämainittujen EU-tason demokratiaan liittyvien tarpeiden ja kansallisten valtiosääntöjen ominaispiirteiden välillä. Aika ajoin muutospyrkimyksiin liittyy myös jäsenmaiden valta-aseman kannalta merkittäviä näkökohtia.

EP:n vuonna 2015 hyväksymä alkuperäinen päätöslauselmaehdotus (2015/2035) sisälsi suhteellisen pitkälle meneviä ehdotuksia, joiden yleisenä tarkoituksena oli yhdenmukaistaa vaaleihin liittyviä käytäntöjä entisestään jäsenmaiden välillä. Näiden joukossa oli myös ehdotus yhteisen eurooppalaisen vaalipiirin perustamisesta. Ehdotuksella tavoiteltiin EP-vaalien yhteiseurooppalaisen luonteen merkittävää kasvattamista sekä parlamentin ja komission välisen parlamentaarisen suhteen lujittamista. Ehdotuksen mukaan eurooppalaisten puolueiden ehdokaslistojen huipulle tulisi asettaa komission puheenjohtajuutta tavoittelevat ehdokkaat. Ehdotuksen toteutuminen olisi virallistanut viime parlamenttivaalien yhteydessä käyttöön otetun kärkiehdokaskäytännön ja kytkenyt sen yhteiseurooppalaisen vaalipiirin perustamiseen. Kyseinen ehdotus on kuitenkin poistettu neuvoston päätösvalmistelussa.

Käsillä oleva puheenjohtajamaan ehdotus sisältää vain hyvin vähäisiä muutoksia nykyiseen vaalilainsäädäntöön. Esitettyjä muutoksia voi pitää perusteltuina – vaikkakaan ei riittävinä - EP-vaaleille tavoitellun yhdenmukaisuuden ja yhteiseurooppalaisemman luonteen näkökulmasta. Niiden toteuttamiseen jätetään monissa kohdin vielä kansallista liikkumavaraa (kuten puoluetunnusten liittäminen vaalilipukkeeseen, jos kansallinen lainsäädäntö sallii). Vaalien kehittäminen yhdenmukaiseen suuntaan, mutta kuitenkin siten, että omaksuttavat vaalikäytännöt ovat perusteltuja ja toimivia, edistää myös Suomen kannalta tärkeän unionin demokraattisen legitimiteetin vahvistamista. Voin tukea perustelumuistiota siinä, etteivät muutetut esitykset sisällä Suomen kannalta mitään erityisen ongelmallista.

Tässä lausunnossa en ota kantaa niihin EP:n alkuperäiseen päätöslauselmaan sisältyneisiin esityksiin, jotka neuvoston käsittelyssä ovat karsiutuneet pois. EP:n viime vaalien yhteydessä toteuttamasta kärkiehdokasmenettelystä on kuitenkin todettava, että kun painetta käytännön jatkamiseen vaalien yhteydessä on olemassa, olisi aiheellista pohtia siihen liittyviä menettelytapoja myös jäsenvaltioiden keskuudessa etukäteen siitä huolimatta, ettei niitä tuotaisi varsinaiseen vaalilainsäädäntöön.

Puheenjohtajan ehdotukseen vaihtoehtoisten tapojen pohtimiseksi äänestysaktiivisuuden ja vaalitietoisuuden lisäämiseksi on suhtauduttava vakavasti.